

SDG LENS

Monitoring Sustainable Development
in Eastern Europe & South Caucasus

DİM 11-İN İCRASINA DAİR ƏSAS HESABAT: AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DAYANIQLI ŞƏHƏRLƏRİ VƏ İCMALARI

11 SUSTAINABLE CITIES
AND COMMUNITIES

MÜƏLLİFLƏR:

Əhəd Kazımov

“Sosial və Psixoloji Tədqiqatlar Mərkəzi” İctimai Birliyinin sədri

Liya Bayramova

“GEM ESG & CSR Consulting”in həmtəsisçisi və baş direktoru

SDG LENS

Monitoring Sustainable Development
in Eastern Europe & South Caucasus

Bu nəşr Şərqi Avropa və Cənubi Qafqazda dayanıqlı inkişafın monitorinqinə dair «SDG LENS» proqramı çərçivəsində hazırlanmışdır. SDG LENS Ermənistan, Azərbaycan, Belarus, Gürcüstan, Moldova və Ukraynadan olan ictimai aktorlar, sınavi cəmiyyət üzvlərinin təşəbbüsləri və QHT nümayəndələri, tədqiqatçılar və ekspertlər üçün bacarıqların artırılmasına yönəlmiş proqramdır. İctimai aktora 2030-cu ilədək gündəliyin tətbiqini izləmək, hesabat vermək və təbliğ etmək, sülh, iqlim və ədalətin müdafiəsində durmaq səlahiyyəti verir.

Dəstəkçilər

Azərbaycan, 2023-cü il

GİRİŞ

11-ci Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi (SDG) «şəhərləri və icmaları inklüziv, təhlükəsiz, davamlı və dayanıqlı etmək» məqsədi daşıyır. Azərbaycan müxtəlif təşəbbüslərlə bu məqsədə çatmaq üçün səy göstərən ölkədir. Bu hesabat şəhər infrastrukturunu, təhlükəsiz və sərfəli mənzillər, ətraf mühitin mühafizəsi, tullantıların idarə edilməsi, dayanıqlı nəqliyyat, səhiyyə xidmətlərindən istifadə, yaşıllıqlar və ictimai yerlər kimi əsas sahələrə diqqət yetirməklə Azərbaycan hökumətinin DİM 11-ə nail olunması istiqamətində əldə etdiyi tərəqqiyə dair hərtərəfli icmalı təqdim edəcək.

Azərbaycan hökuməti milli prioritetlərin və göstəricilərin qlobal məqsəd və vəzifələrə uyğunluğunu, ölkənin sosial-iqtisadi sahələrini əhatə edən dövlət proqramlarının və strategiyalarının DİM-lərə uyğunlaşdırılmasını təmin etmək üçün Dayanıqlı İnkişaf üzrə Milli Əlaqələndirmə Şurasını (DİMƏŞ) yaratmışdır.¹

2016-cı ildə Azərbaycan Paris Sazişini imzalayıb və milli səviyyədə müəyyən edilmiş töhfəsini (NDC) verib. İlk NDC-də Azərbaycan 1990-cı illə müqayisədə 2030-cu ilə qədər istixana qazı emissiyalarını 35% azaltmaq məqsədinə nail olmağı öhdəsinə götürmüşdür. 2019-cu ildə Azərbaycan Aİ-nin bir sıra regional təşəbbüslərində iştirak etməklə enerji və ətraf mühitlə bağlı məqsədlər sahəsində əməkdaşlığını gücləndirərək Şərqi Avropa Enerji Səmərəliliyi və Ətraf Mühit üzrə Regional Tərəfdaşlığa (E5P) qoşulub.²

2022-ci ildən Azərbaycanın səkkiz şəhəri – Qazax, Gəncə, Şəki, Xaçmaz, Mingəçevir, Şamaxı, Yevlax, Xırdalan və İçərişəhər 2030-cu ilədək CO2 emissiyalarını 30%-ə qədər azaltmaq məqsədilə bələdiyyələrə dəstək verən Merlərin Razılaşması təşəbbüsündə iştirak edir.³

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Dayanıqlı İnkişaf üzrə Əməkdaşlığa dair Çərçivə sənədi (UNSDCF)⁴ hökumətin 2021-2025-ci illər üçün strateji inkişaf prioritetləri ilə uyğunlaşdırılıb və Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə (DİM) və 2030-cu il Gündəliyinə nail olunması ilə birbaşa bağlıdır. Buraya «Dövlət xidmətləri və sosial xidmətlərin daha yaxşı göstərilməsi üçün daha güclü institutlar» adlı 2-ci prioritet sahə və «Ətraf mühitin mühafizəsi və iqlim dəyişikliyi probleminin həlli» adlı 3-cü prioritet sahə daxildir. Bu prioritet sahələr DİM 11-in hədəflərinə uyğundur.

TƏHLÜKƏSİZ VƏ SƏRFƏLİ MƏNZİLLƏR

Azərbaycan hökuməti vətəndaşların mənzil şəraitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində xeyli səylər göstərib. Enerji səmərəliliyini artırmaq və sakinlərin rahatlığını yaxşılaşdırmaq üçün yeni yaşayış binaları tikilmiş, mövcud mənzil fondu yenilənmişdir. Bundan əlavə, hökumət ətraf mühitin qorunmasına və ətraf ekosistemlərə təsirin minimuma endirilməsinə diqqət yetirməklə, mənzillərin dayanıqlı şəkildə inşasını təmin etməyə yönəlmiş siyasətlər tətbiq edib.

Azərbaycan hökumətinin müəyyən etdiyi sosial siyasətin digər məqsədi vətəndaşların mənzil-kommunal şəraitinin yaxşılaşdırılmasıdır. Ölkə əhalisinin sayının artması Azərbaycan vətəndaşlarının mənzilə olan tələbatının ödənilməsi məsələsini aktuallaşdırıb. O cümlədən, aztəminatlı və orta gəlirli vətəndaşların, eləcə də gənc ailələrin mənzil problemlərinin həlli prioritet vəzifə olub.

Dövlət başçısı tərəfindən bu sahədə aparılan islahatların davamı olaraq 2016-cı il 11 aprel tarixli 858 nömrəli Fərmanla Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi yaradılıb. Bununla yanaşı, ölkədə çoxmənzilli yaşayış binalarının tikintisi üçün şərait yaratmaq, ölkə vətəndaşlarına güzəştli şərtlərlə mənzil almaq imkanı yaratmaq, çoxmənzilli yaşayış binalarının tikintisi üçün ayrılmış vəsaitdən səmərəli istifadəni təşkil və təmin etmək məqsədilə Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyinin tabeliyində «MİDA» Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti yaradılmışdır.⁵

Əsasnaməyə əsasən Agentliyin əsas məqsədi onun sərəncamına verilmiş torpaq sahələrində ekologiya və enerji səmərəliliyi tələblərinə cavab verən müasir memarlıq üslubunda yaşayış binalarının və digər tikinti layihələrinin inşasını təşkil etməkdir. Burada məqsəd Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarına güzəştli şərtlər (mənzillə təminat) və sərfəli qiymətlərlə mənzil almağa şərait yaratmaqdır. Agentliyin məqsədi həmin torpaq sahələrində ərazi planlaşdırılması, layihələndirilməsi və memarlıq sahəsində siyasətlərin həyata keçirilməsi üçün fəaliyyətlərdə iştirakı və əlaqələndirməni təşviq etməkdir.

Güzəştli şərtlərin əsas mahiyyəti ondan ibarətdir ki, satışa çıxarılan mənzillərin dəyəri həmin ərazidəki orta bazar qiymətindən aşağı olacaq. Bundan əlavə, vətəndaşlar 3 ildən 30 ilədək müddətə “Azərbaycan İpoteka Fondu” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin güzəştli ipoteka krediti hesabına mənzilin dəyərini aylıq əsasla ödəyə biləcəklər. Qeyd edək ki, mənzillər tam təmirli, mətbəx mebeli ilə təchiz edilmiş vəziyyətdə təhvil verilir.

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi rəsmi internet sahifəsində portal vasitəsilə Bakının Ramana, Ümid, Kürdəxanı qəsəbələrində, Abşeron və Samux rayonlarında yeni yaşayış binalarında mənzillərin onlayn satışına start verib.⁶

Mənzillər tam təmirlidir, istifadə olunmayıb və çıxarış verilir. Onları banklara müraciət etməklə ipoteka krediti ilə almaq olar.

2030-cu il Gündəliyinin həyata keçirilməsi üçün hazırlanmış fəaliyyət planlarında diqqət mərkəzi icra hakimiyyəti səviyyəsində məqsəd və vəzifələrin həyata keçirilməsinə dəstək verilməsinin əhəmiyyəti və DİM-lərə nail olunmasında regional və yerli hakimiyyət orqanlarının rolunun zəruriliyi baxımından milli və regional idarəetmə təşkilatlarına yönəldilir.

ƏTRAF MÜHİTİN MÜHAFİZƏSİ

Azərbaycan ətraf mühitin mühafizəsinə sadıqdır, havanın və suyun çirklənmə səviyyəsini azaltmaq üçün müxtəlif strategiyalar həyata keçirmişdir. Buraya sənaye və nəqliyyatdan emissiyaların azaldılmasına, habelə bərpa olunan enerji mənbələrinin təşviqinə yönəlmiş qaydalar daxildir. Bundan əlavə, hökumət ölkənin biomüxtəlifliyini qorumaq üçün mühafizə olunan ərazilər yaradıb, tullantıları azaltmaq və resursların dayanıqlı idarə edilməsini təşviq etmək yönündə siyasət həyata keçirib.

Azərbaycan Respublikasında ətraf mühitin mühafizəsi ilə bağlı bir neçə uzunmüddətli strateji sənədlər, siyasətlər və qanunlar mövcuddur:

1. “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” inkişaf konsepsiyası; (milli siyasət sənədi)
2. Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə strateji yol xəritələri; (milli siyasət sənədi)
3. 2016-2020-ci illər üçün torpaqlardan istifadə və mühafizənin səmərəliliyinin artırılması (sahələrarası siyasət sənədi)
4. Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı; (sənaye siyasəti sənədi)
5. “Əhalinin ekoloji təhsili və maarifləndirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu
6. “Enerji resurslarından istifadə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu
7. Enerjiyə qənaət siyasəti. (milli siyasət sənədi)
8. “Tikinti obyektlərinin enerji səmərəliliyinin artırılması və enerji resurslarına qənaət edilməsi üzrə Qaydalar”ın təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Fərmanı (milli siyasət sənədi)

«EU4Environment» proqramı çərçivəsində yaşıl investisiya strategiyalarının hazırlanması, strateji ekoloji qiymətləndirmə (SEQ) və ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi (ƏMTQ) haqqında qanunların yekunlaşdırılması, tənzimləmə rejimlərində islahat aparılması, uyğunluq təminatının təşviq edilməsi, yaşıl maliyyə və investisiya üzrə siyasət dialoqunun gücləndirilməsi, ekoloji xərclərin idarə edilməsinə dəstək, inzibati potensialın qiymətləndirilməsi və gücləndirilməsi və yaşıl inkişaf göstəricilərinin (YİG) inkişaf etdirilməsində Azərbaycan hökumətinə köməklik göstərilir.⁷

“Azərbaycan Respublikasında plastik qablaşdırma tullantılarının ətraf mühitə mənfi təsirinə azaldılmasına dair 2019–2020-ci illər üçün Tədbirlər Planı” plastik qablaşdırmadan kütləvi istifadənin bitkilərə, heyvanlara, torpaq və su ehtiyatlarına mənfi təsirinə qiymətləndirilməsi əsasında çirklənməni azaltmaq üçün hazırlanmış “Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi”nə uyğundur.

Bir sıra yerlərdə müasir kanalizasiya sisteminin olmaması aktual problem olaraq qalır. Qeyd edək ki, Hövsan kanalından çirkab sularının Xəzər dənizinə axıdılması uzun illərdir ki, həll olunmamış problem olaraq qalır. Üstəlik, tək-cə Xəzər dənizinin hövzəsi deyil, atmosferi də çirklənir və kanalizasiyadan gələn üfunət qoxusu neçə kilometrə ətrafa daşınır⁸. Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsindən verilən məlumata görə, kanalizasiya sisteminin gücünün artırılması çərçivəsində dörd yeni yerli təmizləyici qurğunun tikintisi təklif edilir. Bu layihələrin həyata keçirilməsi Bakı şəhərinin çirkab sutəmizləmə sisteminin səmərəliliyini 2,5 dəfədən çox artıracaqdır.

Son illərdə iqlim dəyişikliyi həm suyun mövcudluğuna, həm də tələbata təsir göstərmişdir. Kür çayı Azərbaycanın şəhər və kənd yerlərində yaşayan sakinlər üçün mühüm şirin su mənbəyidir. Kür çayı hövzəsinin azalması artıq Azərbaycanın cənub rayonlarında Kür çayı boyunca yerləşən şəhərlərdə ciddi su problemlərinə səbəb olub. Heyvandarlıq və kənd təsərrüfatı torpaqlarının suvarılması üçün şirin su ehtiyatlarının azalması ilə əlaqədar kənd sakinlərinin bir qismi iş dalınca paytaxta köç edir. Nəticədə zərər çəkmiş kənd yaşayış məntəqələrinin əhalisinin gəlirləri azalıb ki, bu da öz növbəsində DÖVLƏT ORQANLARININ MALİYYƏ YARDIMINA EHTİYACI OLAN İŞSİZLƏRİN SAYININ ARTMASINA SƏBƏB OLACAQ.⁹

DAYANIQLI NƏQLİYYAT

Azərbaycan hökuməti dayanıqlı nəqliyyatın inkişafı və ölkənin qalıq yanacaqlardan asılılığının azaldılması istiqamətində addımlar atır. Bu addımlara ictimai nəqliyyat sistemlərinə sərmayə qoyuluşu, elektrik nəqliyyat vasitələrinin təşviqi, velosiped zolaqlarının və piyadalar üçün əlverişli infrastrukturun yaradılması daxildir. Bundan əlavə, hökumət txacları azaltmaq və ictimai nəqliyyatdan istifadəni təşviq etmək üçün siyasətlər həyata keçirib.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 21 dekabr 2015-ci il tarixli Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Bakı Nəqliyyat Agentliyi yaradılıb. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Azərbaycan Respublikasında dövlət idarəciliyinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında” 24 noyabr 2016-cı il tarixli Fərmanına əsasən, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında “İcra hakimiyyəti orqanı” hüquqi statusuna malik «Bakı Nəqliyyat Agentliyi» publik hüquqi şəxs yaradılmışdır.¹⁰

Hazırda Bakının bütün avtobus parkının 34%-ni CNG yanacağı ilə işləyən avtomobillər təşkil edir və bunun nəticəsində hər il atmosferə 11% daha az zərərli qaz emissiyası atılır. Nazirlər Kabinetinin 73 sayılı qərarına əsasən, 2025-ci ildən paytaxtda yalnız CNG yanacağı ilə işləyən avtobuslar alına bilər.

Paytaxtda Bakı Nəqliyyatı İntellektual İdarəetmə Mərkəzi də fəaliyyət göstərir. Mərkəzin yaranmasında məqsəd nəqliyyat sisteminin təkmilləşdirilməsi, nəqliyyat xidmətlərinin səviyyəsinin yüksəldilməsi, ictimai nəqliyyatın tənzimlənməsi və hərəkət marşrutlarının optimallaşdırılmasıdır. Bundan əlavə, sistem bütün ictimai nəqliyyat vasitələrində vahid ödəniş kartından istifadə etməyə imkan verir.

Eyni vaxtda 600-dən çox görüntünü nümayiş etdirə bilən 120 kvadratmetr sahəsi olan dünyanın ən böyük monitoru bu mərkəzdədir. Bu monitor vasitəsilə 150 kəsişmədə yol hərəkətinin vəziyyətinə baxmaqla yanaşı, 2000 avtobusun idarə olunması ilə bağlı 192 müşahidə kamerasının məlumatlarını da göstərmək mümkündür.¹¹

Yuxarıda göstərilənlərlə yanaşı, mərkəz Daxili İşlər Nazirliyinin 600 kamerasından gələn görüntülərə də nəzarət edəcək. İntellektual nəqliyyat sistemi üç mərhələdən ibarətdir və onlardan birincisi paytaxtın əsas küçə və prospektlərinin əhatə olunmasıdır. İkinci mərhələ Böyük Bakı və Abşeronun ümumi sahəsi 2200 kv.km olan ərazilərinin əhatə olunmasını nəzərdə tutur. Üçüncü mərhələdə bu sistemlər Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində nəqliyyat infrastrukturuna nəzarət edəcək.

Yüksək keyfiyyətli sərnişindəşımaya xidmətlərinin göstərilməsi, əhalinin sərfəli qiymətlərlə rahat, sürətli və təhlükəsiz daşınmasının təmin edilməsi, stansiyaların və sərnişin stansiyalarının infrastrukturunun müasir üslubda yenilənməsi sahəsində bir sıra layihələr həyata keçirilib.

YAŞIL ZONALAR

Azərbaycan şəhərlərdə yaşıllıqlardan istifadənin artırılması üçün səylər göstərmişdir. Bura parkların və yaşıllıqların yaradılması, eləcə də mövcud yaşıllıqların saxlanması daxildir. Hökumət həmçinin yaşıllıqdan istirahət üçün istifadəni təşviq etmək və vətəndaşların sağlamlığını və rifahını yaxşılaşdırmaq siyasəti həyata keçirmişdir.

Qeyd edək ki, son illər Bakıda abadlıq və quruculuq işlərinin həcmi artır. Buraya paytaxt sakinlərinin və turistlərin istirahəti üçün müasir parkların və yeni yaşıllıq zolaqlarının salınması, Bakının qədim tarixi memarlığının bərpası, müasir binaların tikilib istifadəyə verilməsi daxildir. 2022-ci ilin sonunda Bakıda ağacların qeydiyyatı və nömrələnməsi layihəsinə start verilib. «IDEA» (ətraf mühitin mühafizəsi naminə beynəlxalq dialoq) ictimai birliyi, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, yerli icra hakimiyyəti orqanları və bələdiyyələrlə əməkdaşlıq çərçivəsində həyata keçirilən layihənin əsas məqsədi yaşıllıqların mühafizəsini təmin etmək, dəqiq inventarlaşdırma aparmaq, reyestri formalaşdırmaq və aparmaq, ictimai nəzarəti gücləndirməkdən ibarətdir. Ağacların qeydiyyatı üçün xüsusi proqram istifadə olunur ki, bu da yer, vaxt və tarix və digər zəruri eyniləşdirmə məlumatları daxil olmaqla GPS koordinatlarını avtomatik olaraq bu proqramla çəkilmiş fotosəklə əlavə edir. Qeydiyyatla alınmış yaşıllıqlar haqqında məlumatların yer aldığı xüsusi veb-sayt yaradılmışdır. Veb-saytda ağaclar xəritə üzərində nümayiş etdiriləcək, onların hər birinin şəkli və bütün müvafiq məlumatları əks olunacaq.¹²

IDEA-nın vəsaiti hesabına Şıxov, Görədil, Novxanı, Buzovna, Pirşağı və Sahil qəsəbələrində ümumilikdə 6 ictimai çimərlik modernləşdirilib. Ölkədə ilk dəfə olaraq Şıxov qəsəbə çimərliyində fiziki məhdudiyətli insanlar üçün lazımi şərait yaradılıb. Oxşar infrastrukturun digər ictimai çimərliklərdə də yaradılması nəzərdə tutulur.¹³

“Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”in beş əsas prioritetindən biri təmiz ətraf mühit və «yaşıl artım»a dair 5-ci prioritetdir ki, bu prioritetə də «Yüksək keyfiyyətli ekoloji mühit» adlı 5.1-ci və «Yaşıl enerji məkanı» adlı 5.2-ci alt-məqsədlər daxildir. Bu prioritet “ekoloji cəhətdən təmiz texnologiyaların tətbiqini, təmiz enerji mənbələrindən istifadəni, tullantıların təkrar emalı və çirklənmiş ərazilərin reabilitasiyasını istixana qazı emissiyalarını beynəlxalq standartlara uyğun saxlamaq səylərinə mühüm töhfə kimi” tələb edir¹⁴.

16 oktyabr 2019-cu il tarixində Bakı Limanı Xəzər regionunda Avropa Dəniz Limanları Təşkilatından (ESPO) PERS-EcoPorts sertifikatını alan ilk liman olub. Bakı limanı da 30.000-dən çox ağac və bitki növü əkməklə 400 hektar liman ərazisində yaşıl sahələri genişləndirmək strategiyasına malikdir.

ŞƏHƏR İNFRASTRUKTURU

Azərbaycan şəhər infrastrukturunun inkişafına böyük sərmayə qoyub. Bu, ictimai nəqliyyat sistemlərinin təkmilləşdirilməsinə, yeni yaşayış binalarının tikintisinə və yeni ticarət mərkəzlərinin inkişafına yol açmışdır. Hökumət həmçinin yeni infrastrukturun ekoloji cəhətdən təmiz şəkildə qurulmasını təmin etmək və ətrafdakı təbii yaşayış mühitlərinə təsirləri minimuma endirmək yönündə siyasətlər həyata keçirmişdir.

Azərbaycanın ikinci ən böyük şəhəri olan Gəncə 2020-ci ildə “Gələcək üçün daha yaşıl və dayanıqlı vizyon yaratmaq və sakinlərə göstərdiyi xidmətləri təkmilləşdirmək” məqsədi ilə AYİB-in «Yaşıl şəhərlər» layihəsinə qoşulub. Azərbaycanın ikinci ən böyük şəhərində yaşayan 300 000-dən çox insan şəhər icra hakimiyyəti və AYİB arasında əməkdaşlıq sayəsində şəhər mühitinin yaxşılaşdırılmasından faydalana bilər. «Yaşıl şəhər» Fəaliyyət Planının (YŞFP) qəbul edilməsi ilə Gəncə şəhəri ekoloji problemlərini xüsusi olaraq uyğunlaşdırılmış tədbirlər və vizyonlarla həll etmək üçün sistemli yanaşma tətbiq edəcək. Gəncədə küçələrin işıqlandırılması üçün Şərqi Avropa Enerji Səmərəliliyi və Ətraf Mühit üzrə Regional Tərəfdaşlıq (E5P) Fondunun ilk qrant və kredit sazişi 2022-ci ilin sentyabrında imzalanıb.

Lakin dövlət orqanlarının aktiv fəaliyyətinə baxmayaraq, Azərbaycanın şəhərlərində, xüsusən də paytaxtda hələ də xaotik dayanacaqlar mövcuddur, piyadalar üçün nəzərdə tutulan səkilərdə avtomobillərin saxlanması onların təhlükəsiz hərəkətini xeyli çətinləşdirir. Bundan əlavə, sakinlərin, xüsusən də uşaqların istirahəti üçün nəzərdə tutulmuş yerlərdə böyük eyvanlar və ya mağazalar qurulduqda köhnə həyətlərin xaotik forma alması əhəmiyyətli problem yaradır. Problem təkcə məsuliyyətsiz sahibkarlarda deyil, həm də buna icazə verən, yaxud baş verənlərə göz yuman bəzi dövlət məmurlarındadır.

Azərbaycan dünyada «Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında» Konvensiyanı (2008) imzalayan və ratifikasiya edən ilk ölkələrdən biridir. Bununla belə, əlilliyi olan şəxslərin əmək bazarında iştirakı Qərbi və Şərqi Avropanın digər ölkələri ilə müqayisədə aşağıdır. İş şəraitinin yaxşılaşdırılması və iş yerinə girişin asanlaşdırılması ilə bağlı məsələlərin həllinə böyük ehtiyac var. Əlillərin problemlərlə üzləşdiyi bir çox hallar var, çünki bir çox kommersiya şirkətləri, eləcə də dövlət təşkilatları əlilliyi olan potensial işçiləri qəbul etmək üçün həm iş yerlərində, həm də ofis binalarından kənarada adekvat infraquruculara malik deyillər. Hazırda yalnız iki yeni tikilmiş metro stansiyasında əlilliyi olan şəxslər üçün xüsusi liftlər quraşdırılıb. Şəhərdə əlil arabası ilə hərəkət etmək də mümkün deyil, çünki səkilər, yeraltı keçidlər və nəqliyyat dayanacaqları əlilliyi olan şəxslər üçün uyğunlaşdırılmayıb.

NƏTİCƏ VƏ TÖVSIYƏLƏR

Azərbaycan şəhər infraqurucuları, mənzil təminatı, ətraf mühitin mühafizəsi, dayanıqlı nəqliyyat və yaşıllıq zonalarına diqqət yetirməklə DİM 11-ə nail olmaq istiqamətində irəliləyir. Ölkə davamlı şəhərsalma inkişafına sadiqlik nümayiş etdirsə də, vətəndaşlarının həyat keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq üçün konkret tədbirlər görsə də, hələ görüləsi işlər çoxdur. Burada müəlliflərin əsas maraqlı tərəflər üçün təfərrüatlı şəkildə təqdim etdiyi bəzi əsaslı təkliflər və tövsiyələr verilmişdir.

NƏTİCƏ VƏ TÖVSIYƏLƏR

- **Şəhərlərin dayanıqlı inkişafını təmin etmək üçün** hökumət enerjiyə qənaət edən binalar tikmək, «yaşıl» nəqliyyatı təşviq etmək, daimi su təchizatını təmin etmək, şəhərlərin təbii mühitini yaxşılaşdırmaq məqsədilə müvafiq strukturlara əlverişli mühit yaratmalıdır.
- **“Ağıllı” texnologiyalardan istifadə** - Hökumət ətraf mühitin keyfiyyətinə nəzarət etmək və ekoloji həllərdən istifadəni asanlaşdırmaq üçün böyük sərmayə qoymalıdır. Burada əlverişsiz iqlim şəraiti və havanın çirklənməsi ilə bağlı ekoloji erkən xəbərdarlıq sistemləri kimi müxtəlif müasir avadanlıq və sistemlər mövcuddur ki, onlardan təkcə ixtisaslaşdırılmış ərazilərdə (zavodlar, neft sənayesi və s.) deyil, həm də ölkənin iri şəhərlərində istifadə etmək olar.
- Ekoloji və sosial təcrübələri gündəlik işlərinə tətbiq etmək üçün şirkətlərə münasibətdə vergi və digər maliyyə stimulları **mexanizmlərini işləyib hazırlamaq**. DİM-lərə əməl etmək və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları ilə fəal əməkdaşlıq etmək.
- **Yaşlılar üçün sosial və asudə vaxt şəraiti yaramaq** - Müvafiq dövlət qurumları şəhərlərdə və kənd yerlərində yaşlı insanların keyfiyyətli asudə vaxt keçirməsini təmin edəcək uzunmüddətli təşəbbüslər həyata keçirməlidir. Yaşlıların teatrlara, muzeylərə, konsert salonlarına və digər mühüm sosial və ictimai yerlərə getməsi üçün xüsusi endirimli proqramlar yaratmaq lazımdır.
- Şəhərlərdə və kənd yerlərində **su ehtiyatlarından səmərəli istifadə üçün tədbirlər işləyib hazırlamaq**. Təlim materialları hazırlamaq və bütün maraqlı tərəfləri cəlb edərək ümumi yığıncaqlar keçirmək.
- Əlilliyi olan şəxslərin və valideynlərin uşaq arabası ilə binalara asan giriş-çixışını və küçələrdə rahat hərəkətini təmin edəcək infrastruktur layihələrini həyata keçirmək istəyən **bələdiyyələrə maliyyə dəstəyi vermək**.

BİZNES SEKTORU ÜÇÜN TÖVSIYƏLƏR

- **«Yaşıl» investisiyalar** - Azərbaycanda fəaliyyət göstərən milli və beynəlxalq kommərsiya şirkətləri «yaşıl» texnologiyalara yönəlmiş investisiya layihələrini maliyyələşdirmək üçün «yaşıl investisiya» fondları yarada bilərlər. Bu investisiyalar həm bank sektoru, həm də iri maliyyə holdinqləri tərəfindən qoyula bilər. Dayanıqlı və innovativ texnologiyaların dəstəklənməsi uzunmüddətli perspektivdə şəhər və kənd yerlərində yaşayan vətəndaşların həyatını yaxşılaşdıracaq.
- Şirkətlərdə iş mühitini təşviq edəcək və yaxşılaşdırılmasına kömək edəcək, bütün sosial qrupların əmək bazarında məşğulluq imkanlarına bərabər çıxışını təmin edəcək müasir əmək siyasəti və strategiyaları üzrə orta və yüksək səviyyəli menecerlər üçün **korporativ təlim proqramları hazırlamaq**.

BİZNES SEKTORU ÜÇÜN TÖVSIYƏLƏR

- Müəssisələrin öz fəaliyyətlərində DİM-lərin təşviq edilməsində fəal iştirakını təşkil etmək üçün iri şirkətlərdə və KOB-larda **ESG (ətraf mühit, sosial sahə və idarəetmə) mütəxəssisləri vəzifələrini yaratmaq.**
- Banklar şirkətləri enerjiyə qənaət edən binalar, ekoloji cəhətdən təmiz materiallardan istifadə, tullantıların idarə edilməsi və atmosferə emissiyaların atılmasının azaldılması məsələləri haqqında düşünməyə vadar etmək üçün dayanıqlılıq meyarlarını investisiya layihələrinin qiymətləndirilməsi və lazımi araşdırma proseslərinə, xüsusən də tikinti layihələrinə inteqrasiya etməlidirlər.
- Əlilliyi olan insanların və valideynlərin uşaq arabası ilə ticarət mərkəzlərinə, biznes mərkəzlərinə, hotellərə və restoranlara asan giriş-çixışını təmin etmək.

QHT-LƏRƏ TÖVSIYƏLƏR

- Yerli QHT-lər arasında dayanıqlı inkişaf, ətraf mühitin və cəmiyyətin qorunması ideyalarını təbliğ edən **koalisiya yaratmaq**
- BMT-nin dayanıqlı inkişaf məqsədlərinin gündəlik həyatda tətbiqini fəal şəkildə təşviq etmək üçün QHT, hökumət təşkilatları və biznes sektorunun nümayəndələrini bir araya gətirəcək **şəbəkə platforması yaratmaq.**
- Artıq müxtəlif kommersiya şirkətlərində və dövlət təşkilatlarında çalışan gənclərin və yetkin şəxslərin «yaşıl» bacarıqlar haqqında məlumatlılığını artırmaq üçün **bir sıra seminarlar və təlimlər təşkil etmək.** Bu, işçi qüvvəsinin «daha yaşıl» iqtisadiyyata rəvan keçidi üçün işəgötürənlərin ehtiyac duyduğu müasir bacarıq və səriştələrlə təmin edilməsinə kömək edəcək.
- **Beynəlxalq təşkilatlar və QHT-lərlə əməkdaşlıq etmək** və dayanıqlı inkişaf və tarixi-mədəni irsin mühafizəsi sahəsində qabaqcıl dünya təcrübələri haqqında məlumat toplamaq. Bu sahədə kifayət qədər məlumatlı olduqdan sonra yerli QHT-lər müxtəlif təbliğat-təşviqat kampaniyaları vasitəsilə bu təcrübəni təşviq edə bilirlər.
- **Gənclər arasında DİM-lərin fəal şəkildə təbliği** - Şəhər və rayon yerlərində yaşayan və işləyən gənclər arasında DİM-lər haqqında məlumatlılığı artırmaq və onlara dayanıqlı inkişaf və onun öz icmaları üçün faydaları haqqında daha çox məlumat əldə etmək imkanı yaratmaq vacibdir.
- 2030-cu il Gündəliyinin həyata keçirilməsində **QHT-lərin rolunu artırmaq** və BMT-nin DİM prinsiplərinə uyğun olaraq mövcud sosial və ekoloji problemlərin həlli yönündə çərçivə təmin etmək üçün dövlət müəssisələri ilə əməkdaşlıq etmək.
- Azərbaycanda dayanıqlı iqtisadi inkişafın **təmin edilməsində sahibkarların rolu mövzusunda seminarlar təşkil etmək.**

İSTİFADƏ OLUNAN MƏNBƏLƏR

1. Azərbaycan Respublikası, Üçüncü Könüllü Milli Hesabat, <https://hlpf.un.org/countries/azerbaijan/voluntary-national-review-2021>
2. EU4Climate veb-saytı, Azərbaycan üzrə ölkə profili, <https://eu4climate.eu/azerbaijan/>
3. İqlim və Enerji üzrə Merlərin Razılaşması, MR – Şərq, <https://www.com-east.eu/en/>
4. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı və Azərbaycan Hökuməti, «2021-2025-ci illər üçün BMT-Azərbaycan arasında Dayanıqlı İnkişaf üzrə Əməkdaşlığa dair Çərçivə Sənədi»
5. Azərbaycan Respublikasının Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi, <https://mida.gov.az/>
6. Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi və Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi mənzillərin onlayn satışına başlayıb, https://azertag.az/ru/xeber/Ministerstvo_truda_i_socialnoi_zashchity_naseleniya_zapustilo_onlain_prodazhu_kvartir-2455985
7. EU4Environment, Azərbaycanın təsviri, <https://www.eu4environment.org/where-we-work/azerbaijan/>
8. Media.az, Kanalizasiya tullantıları Xəzərə axıdılır, <https://1news.az/news/20220608103152214-Na-plyazhi-Baku-slivayutsya-kanalizatsionnye-otkhody-VIDEO>
9. “Sağlam həyat naminə” İctimai Birliyinin veb-saytı, <https://www.ecolifeinfo.az/en/kura-river/>
10. Bakı Nəqliyyat Agentliyinin veb-saytı, <https://bna.az/az/about-us>
11. Azerbaijan.com, Bakı Nəqliyyatı İntellektual İdarəetmə Mərkəzi, https://www.azerbaijans.com/content_1677_ru.html
12. Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi, Bakıda ağacların vahid reyestri yaradılır, https://azertag.az/ru/xeber/V_Baku_soздаetsya_edinyi_reestr_derevev-244935
13. Media.az, Bakıda ictimai çimərliklər yay mövsümünə hazırdır, <https://media.az/society/1067864432/obschestvennye-plyazhi-v-baku-gotovy-k-letnemu-sezonu-foto/>
14. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”in təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, <https://president.az/en/articles/view/50474>